

บทที่ 4

การเรียกร้องสิทธิสตรีในสมัยเผด็จการทหารระบบสฤษดิ์

การศึกษาในบทนี้เป็นความพยายามที่จะอธิบายว่า ภายหลังจากที่ขึ้นมาบริหารปกครองประเทศในฐานะนายกรัฐมนตรีของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อพ.ศ. 2501 สืบเนื่องมาถึงรัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร นั้น จากการดำเนินนโยบายของรัฐบาลทั้งสองในลักษณะที่เรียกว่าเผด็จการทหารระบบสฤษดิ์ นั่นคือ การรวมอำนาจไว้ที่นายกรัฐมนตรีเพียงคนเดียว โดยใช้กองทัพทหารเป็นฐานอำนาจ การดำเนินนโยบายดังกล่าว ได้ส่งผลต่อการเรียกร้องสิทธิสตรีและแนวคิดเรื่องความไม่เสมอภาคระหว่างเพศในสมัยดังกล่าวอย่างชัดเจน โดยจะแบ่งศึกษาออกเป็น 2 ช่วง คือ สมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ระหว่างพ.ศ. 2501-2506 และ สมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ระหว่าง พ.ศ. 2506-2507 ดังนี้

สภาพภาพของสตรีไทยในสมัยเผด็จการทหารระบบสฤษดิ์

ภายหลังจากการเดินทางกลับจากการรักษาตัวที่ต่างประเทศของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากสภาโดยอ้างว่าในนามของคณะทหารและด้วยความยินยอมของประชาชนและรัฐบาลชุดก่อนของจอมพลถนอม กิตติขจร ในวันที่ 20 ตุลาคม 2501 จอมพลสฤษดิ์จึงเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รวมอำนาจทางด้านทหาร การเมืองการปกครอง ตลอดจนการวางนโยบายทางเศรษฐกิจไว้ที่ตนเพียงคนเดียว กล่าวคือ มีการประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ พรรคการเมืองเสีย ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองซึ่งมี 20 มาตราเท่านั้นในการบริหารประเทศ การให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีอย่างเต็มที่ในการดำเนินการใด ๆ เห็นอย่างชัดเจนใน

มาตรา 17 โดยอาศัยข้ออ้างที่ว่า เพื่อรักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ ความสงบสุขและศีลธรรมอันดีของประชาชน¹

ธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ ยังกำหนดให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจเหนือฝ่ายนิติบัญญัติ และสามารถใช้อำนาจตุลาการได้ ทำให้ฐานะของนายกรัฐมนตรีมีความเข้มแข็งมั่นคงมาก กล่าวคือ มีการกำหนดให้รัฐมนตรีจะต้องไม่เป็นสมาชิกสภา ในส่วนฝ่ายนิติบัญญัตินั้นได้กำหนดให้มีสภาเดียว คือ สภาร่างรัฐธรรมนูญซึ่งไม่มีอำนาจควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน และให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรี ในการสั่งการหรือกระทำใด ๆ ได้โดยชอบด้วยกฎหมาย นับเป็นการบริหารประเทศในรูปการปกครองแบบเผด็จการโดยใช้กองทัพเป็นฐานอำนาจ ประชาชนจะไม่มีบทบาททางการเมืองหรือมีอย่างจำกัด ภายใต้การควบคุมและยินยอมจากรัฐบาลเท่านั้น ผู้ใดมีความคิดเป็นปรปักษ์หรือวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ต้องเผชิญกับการถูกปราบปรามอย่างรุนแรง

จนกระทั่งการถึงแก่อสัญกรรมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อพ.ศ. 2506 อำนาจทางการเมืองโดยทหารสืบทอดมาสู่สมัยของจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีคนต่อมา คือมีการใช้กำลังทหารและอาวุธเป็นเครื่องมือสนับสนุนอำนาจของตน แต่ด้วยบุคลิกของจอมพลถนอมที่มีลักษณะอ้อมช้อมไม่เด็ดขาดเท่ากับจอมพลสฤษดิ์ จึงไม่อาจควบคุมสถานการณ์ความขัดแย้งภายในประเทศได้ รัฐบาลจอมพลถนอมจึงพยายามผ่อนคลายแรงกดดันทั้งจากกลุ่มการเมืองและประชาชนที่มีต่อปัญหาประชาธิปไตยด้วยการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 ให้สิทธิแก่ประชาชนในการแสดงความคิดเห็นเป็นอิสระมากขึ้น ทำให้การเรียกร้องสิทธิสตรีคึกคักขึ้นอีกครั้ง มีการ

¹ บัญชา แก้วเกตุทอง, 36 รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2520), หน้า 253.

นำเอาปัญหาความไม่ยุติธรรมในสังคมต่อสตรีชั้นมาศึกษา และหยิบยกบางกรณีที่สำคัญยื่นข้อเสนอขอแก้ไขต่อทางฝ่ายรัฐบาล

ตลอดระยะเวลาในการบริหารประเทศของจอมพลสฤษดิ์ สืบเนื่องมาถึงรัฐบาลจอมพลถนอมระหว่าง พ.ศ. 2501-2515 นั้น สถานภาพของสตรีไทยมิได้แตกต่างไปจากสมัยหลังสงคราม สิทธิสตรียังคงถูกจำกัดด้วยข้อกำหนดหลายประการไม่ว่าจะเป็นสิทธิในครอบครัว การประกอบอาชีพของสตรี การได้รับค่าจ้างแรงงานของสตรี ทำให้สตรียังคงดำรงความเสียเปรียบในสังคมอยู่ต่อไป

ข้อบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวนั้นบางมาตรายังคงจำกัดสิทธิสตรีไว้ โดยเฉพาะสิทธิของสตรีที่มีสามีจะถูกจำกัดสิทธิมากกว่าเมื่อครั้งสตรีนั้นยังเป็นโสดอยู่ เช่น

- การจัดการสินบริคณฑ์และการทำนิติกรรมใด ๆ ต้องได้รับการยินยอมหรือการขออนุญาตจากสามีก่อน²

- กฎหมายไม่ให้สิทธิภรรยาฟ้องหย่าสามีที่มีภรณยาน้อยได้ แต่อนุญาตให้สามีเท่านั้นที่จะฟ้องหย่าภรรยาได้ถ้าภรณามีชู้

- กฎหมายให้อ่านาจบิดาในการปกครองบุตรเท่านั้น ทำให้สิทธิของบิดามารดาไม่เท่าเทียมกัน โดยบัญญัติว่า "บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ ต้องอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของบิดา อำนาจการปกครองนั้นอยู่แต่บิดา"³ ซึ่งขัดกับปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ว่า "สิทธิแห่งบิดามารดาย่อมเท่าเทียมกัน"⁴

²ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 37.

³ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1537.

⁴วิมลศิริ ช่านาญเวช, "สิทธิสตรีตามรัฐธรรมนูญ," ว.สิทธิเสรีภาพ

- การประกอบอาชีพ สตรีมีสามีต้องได้รับความยินยอมจากสามีก่อน ยกเว้นการทำงานที่ทำนั้นเป็นวิชาชีพและได้ทำอยู่แล้วก่อนการสมรส จึงให้สิทธิทำต่อไปได้ หากสมรสแล้วภรรยาจะเริ่มประกอบอาชีพ หรือเปลี่ยนอาชีพใหม่จะต้องได้รับความยินยอมจากสามีก่อน⁵

ในด้านการประกอบอาชีพของสตรี โดยเฉพาะการเข้ารับราชการยังถูกจำกัดในบางตำแหน่ง แม้ว่าจะได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2497 และ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2497 ดังกล่าวมาแล้ว แต่ก็ยังมีการจำกัดสิทธิการรับสตรีเข้ารับราชการในบางตำแหน่ง เช่น

- กระทรวงมหาดไทย สตรียังไม่สามารถเข้าดำรงตำแหน่งพนักงานที่ดินได้ทุกตำแหน่ง และ ไม่อาจเป็นผู้ใหญ่บ้านได้
- กระทรวงยุติธรรม ให้สิทธิแก่สตรีเป็นผู้พิพากษาได้ เฉพาะศาลคดีเด็กและเยาวชน
- กระทรวงกลาโหม วางระเบียบให้นายทหารหญิงได้รับยศสูงสุดแค่นายพันโท

ด้านกฎหมายแรงงาน เมื่อปรากฏว่าสตรีเข้าไปทำงานในโรงงานมากขึ้น จึงมีการออกประกาศคุ้มครองแรงงานสตรีเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2501 เป็นการให้สตรีได้รับสิทธิคุ้มครองเท่าเทียมกับชายในเรื่องเวลาทำงาน วันหยุดงานและสวัสดิการ ส่วนในเรื่องค่าแรงงานนั้นอยู่ภายใต้การคุ้มครองของกฎหมายแรงงาน

⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1456.

ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 103 ลงวันที่ 11 มีนาคม 2515⁶ และประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 16 เมษายน 2515 หมวด 4 ค่าจ้าง ค่าล่วงเวลาและค่าทำงานในวันหยุด ข้อ 26 ระบุว่า "แรงงานอันมีลักษณะ คุณภาพและปริมาณอย่างเดียวกัน ให้นายจ้างกำหนดค่าจ้าง ค่าล่วงเวลาและค่าทำงานในวันหยุดเท่ากันไม่ว่าลูกจ้างจะเป็นชายหรือหญิง"⁷

แม้กฎหมายจะให้ความคุ้มครองด้านแรงงาน ค่าจ้างแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติ สตรียังคงถูกเอารัดเอาเปรียบด้านค่าจ้างแรงงาน โดยอ้างว่าหญิงเป็นเพศอ่อนแอทำงานได้น้อยกว่าชาย ทำให้สตรีอยู่ในภาวะเสียเปรียบนายจ้างและจำต้องยอมรับอัตราค่าจ้างต่ำกว่าชายเพราะแรงงานหญิงมีจำนวนมาก หากงานขาดความต้องการจ้างงานมีน้อยกว่าจำนวนที่สมัครงาน

สิทธิในการเดินทางไปต่างประเทศ กฎหมายได้จำกัดสิทธิของสตรีที่มีสามี ต้องได้รับความยินยอมจากสามีก่อน จึงขอหนังสือเดินทางไปต่างประเทศได้

การเลือกภูมิลำเนา กฎหมายให้สิทธิสามีเป็นผู้เลือกที่อยู่

การเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีในช่วงเวลานี้ได้ปรากฏแนวความคิดเรื่องความไม่เสมอภาคระหว่างเพศชัดเจน ดังที่ทางสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายได้ชี้แจงถึงข้อจำกัดทางด้านกฎหมาย ซึ่งควรมีการแก้ไขให้เกิดความเสมอภาคขึ้น

⁶ พวงเพชร สุรัตน์กุล, บทบาทของสตรีด้านสังคมและเศรษฐกิจในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2525), หน้า 150.

⁷ โทศล วิชัยดิษฐ์ (รวบรวม), ประมวลกฎหมายแรงงาน ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมอย่างสมบูรณ์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประสานมิตร, 2521), หน้า 98.

ในการอภิปรายเรื่อง "การศึกษาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน" โดยคุณหญิงสุภัทรา สิงหลกะ เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2531 ความตอนหนึ่งว่า

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในประเทศไทยเรานั้น ยังมี ความแตกต่างเหลื่อมล้ำกันอยู่มาก. . . ด้วยเหตุนี้เราจึงต้องพูดเพื่อ ให้ทุกคนรู้ว่ากฎหมายที่ใช้อยู่กับเราเวลานี้เป็นอย่างไรและอะไรที่ไม่ ยุติธรรม อะไรทำให้เกิดความเดือดร้อน อะไรที่ควรแก้ไขให้ทั้งผู้หญิง และผู้ชายได้พูด ได้คัดค้าน และโต้แย้งสนับสนุน และเกิดพลังรวมกัน เพื่อสิทธิเสมอภาคอย่างแท้จริง . . . เราต้องการเสียงจากทุกท่าน ที่จะให้ความเห็นว่าสิ่งที่เราขอไปยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม เสมอภาค หรือไม่ . . .^a

และจากบทความเรื่อง "ปัจจุบันผู้หญิงควรมีสิทธิดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่" โดยคุณหญิงสุภัทรา สิงหลกะ เมื่อ พ.ศ. 2514 ก็ได้แสดงทัศนะเรื่องความเสมอภาค ระหว่างเพศด้วยเช่นกัน ดังความตอนหนึ่งว่า

เพื่อเป็นการขอร้องให้รัฐบาลได้รับทราบถึงความเดือดร้อนของ มวลสตรีทั้งหลาย และเพื่อขอความเป็นธรรม ความเสมอภาค ตาม สิทธิมนุษยชนของกฎบัตรสหประชาชาติ เราจึงตัดสินใจว่า เราจำเป็นต้องพูดในขณะนี้เพื่อให้พวกผู้หญิงไทยทั้งปวงทราบถึงกฎหมาย เกี่ยวกับสิทธิสตรี^b

^a สุภัทรา สิงหลกะ, สิทธิสตรี: ประวัติและวิวัฒนาการของการเรียกร้อง สิทธิสตรีไทย, หน้า 67.

^b เรื่องเดียวกัน, หน้า 72-76.

การเรียกร้องสิทธิสตรีภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่เข้มงวด

ในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าบริหารประเทศระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 นั้น นโยบายการปกครองเป็นลักษณะใช้อำนาจเผด็จการทางทหาร มีการออกกฎระเบียบควบคุมบทบาทและกิจกรรมของประชาชนอย่างเคร่งครัด การออกมาแสดงความคิดเห็นในสื่อต่าง ๆ มีการตรวจสอบอย่างเข้มงวดโดยเฉพาะการใช้มาตรา 17 ให้สิทธิแก่นายกรัฐมนตรีที่จะสั่งการหรือกระทำการใด ๆ ได้ถือว่าชอบด้วยกฎหมาย ทำให้แนวความคิดเรื่องความไม่เสมอภาคระหว่างเพศ และการเรียกร้องสิทธิสตรีในสมัยนี้ มีการเคลื่อนไหวของแนวคิดเสรีนิยมเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น ส่วนแนวความคิดของกลุ่มสังคมนิยมที่เริ่มขึ้นในช่วงก่อนหน้านั้นไม่สามารถดำเนินการเผยแพร่แนวความคิดและดำเนินกิจกรรมเคลื่อนไหวอย่างชัดเจนได้ เนื่องจากนโยบายที่เข้มงวดของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ มีการควบคุมบทบาททางการเมืองของประชาชน ผู้ใดมีแนวคิดที่ท้าทายหรือวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลถูกปราบปรามอย่างรุนแรง เห็นได้จากมีปัญญาชนชาย นักศึกษา นักหนังสือพิมพ์ รวมทั้งนักการเมืองจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่จะมีแนวความคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดสังคมนิยมถูกจับกุม ส่งผลต่อการรับรู้ความคิดเรื่องความไม่เสมอภาคระหว่างเพศของสตรี และการเรียกร้องสิทธิสตรีที่ไม่อาจขยายวงกว้างออกไปด้วยเกรงกลัวมาตรการเฉียบขาดของรัฐบาล

ดังนั้นกิจกรรมและบทบาทในการดำเนินงานเพื่อเรียกร้องสิทธิสตรีของกลุ่มสตรีในระยะนี้จึงต้องลดบทบาทของตนเอง โดยเน้นทำกิจกรรมด้านการให้บริการปรึกษาด้านกฎหมาย การให้ความรู้ การช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน ภายใต้แกนนำสำคัญคือ สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายได้ให้ความสำคัญต่อประเด็นปัญหาเรื่องกฎหมายครอบครัว ทั้งนี้เนื่องจากสตรีเหล่านั้น พบว่า ปัญหาที่สตรีเดือดร้อนมักจะมีมาจากข้อกฎหมายไม่เป็นธรรม ดังคำให้สัมภาษณ์ของรศ. วิมลศิริ ชำนาญเวช ซึ่งได้เข้าเป็นสมาชิกของสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย หลังจากจบการศึกษาด้านกฎหมายที่

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อ พ.ศ. 2501 เคยดำรงตำแหน่งอุปนายกของสมาคมฯ และได้เป็นนายกสมาคมฯ เมื่อ พ.ศ. 2534-2538 ความตอนหนึ่งว่า

เหตุที่ช่วยเหลือก็เพราะผู้หญิงเขาเดือดร้อน กฎหมายไม่เป็นธรรม แต่เดิมสมัยโบราณ มันอาจเป็นธรรมเพราะว่าผู้ชายมีโอกาสได้ ร่ำเรียนกับพระตามวัด ผู้หญิงไม่มีโอกาสได้เรียน . . . เพราะ ฉะนั้นสมัยก่อนผู้ชายมีความรู้ มีการศึกษาก็ควรจะปกป้องผู้หญิง รวมทั้งคุ้มครองทรัพย์สินของผู้หญิง ผู้ชายเป็นหัวหน้ามันผูกกับยุคกับสมัย ต่อมาเมื่อผู้หญิงมีการศึกษาดี มีการจัดการหาทรัพย์สินมาได้เอง ทำไม่ถึง มาทำให้เขาโง่โดยเฉียบพลัน พอแต่งงานแล้วจัดการนิติกรรมไม่ได้ ซึ่งมันไม่ถูก อันนี้คือจุดเริ่มต้นที่ทำ จากปัญหาที่คิดว่าผู้หญิงไม่ได้รับความ เป็นธรรม เขาต้องการความช่วยเหลือ¹⁰

และจากกิจกรรมของสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายที่รับปรึกษาปัญหา ด้านกฎหมายแก่ผู้เดือดร้อนปรากฏว่า ส่วนใหญ่จะพบปัญหาด้าน กฎหมายครอบครัว และจากประสบการณ์ดังกล่าว ทำให้เห็นความสำคัญของกฎหมาย ดังคำสัมภาษณ์ ของคุณหญิงจันทนี สันตะบุตร อดีตนายกสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย ระหว่างพ.ศ. 2516-2522 ความตอนหนึ่งว่า

ปัญหาที่เขามาปรึกษา มันพัวพันกับปัญหาครอบครัว เราก็ได้รู้ว่า กฎหมายนี้เป็นหลักสำคัญ ปกติคนธรรมดาไม่คิดถึงกฎหมาย แต่พอ มีปัญหามาหาเรามันจะเกี่ยวกับกฎหมาย แล้วเราก็ช่วยเขาไม่ได้ใน

¹⁰ สัมภาษณ์รองศาสตราจารย์วิมลศิริ ชำนาญเวช, นายกสมาคมบัณฑิต สตรีทางกฎหมาย ระหว่างพ.ศ. 2534-2538, 29 มิถุนายน 2538.

เมื่อกฎหมายว่าอย่างนั้น ยอมให้ผู้หญิงเสียเปรียบ. . . เราอยาก
 ช่วยเขาแต่เราช่วยไม่ได้ จะได้ก็ต้องฟ้องศาล บางครั้งผู้หญิงยังคิดถึง
 ประเพณี ถึงลูกก็ไม่อยากขึ้นศาลมันปัญหาชั้นตอนเยอะ เป็นเรื่องหนึ่ง
 ที่ทำให้คิดว่าต้องมีการแก้ไขด้านกฎหมาย. . .¹¹

จากสถานการณ์ของสตรีในสังคมทำให้สตรีจำนวนหนึ่ง ภายใต้งานนำ
 สำคัญคือ สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย ซึ่งสมาชิกเป็นผู้มีความรู้ด้านกฎหมาย
 พิจารณาเห็นว่า สตรีเสียเปรียบ และถูกจำกัดสิทธิหลายประการโดยเฉพาะสิทธิ
 ทางกฎหมาย ต่อมาจึงได้นำเอาประเด็นด้านกฎหมายขึ้นมาทำการเคลื่อนไหวเพื่อ
 เรียกร้องสิทธิสตรี

ส่วนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิสตรีโดยเฉพาะการเรียกร้องสิทธิสตรีทางกฎหมาย
 ไม่โดดเด่นนัก การเคลื่อนไหวจะเป็นในรูปของการให้ความรู้และชี้แจงทำความเข้าใจ
 ในรายละเอียดของบทบัญญัติทางกฎหมายแก่ประชาชนผู้สนใจทั่วไปบ้าง การขอความ
 สนับสนุนให้มาเข้ากลุ่มร่วมกันเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมของ
 สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย ส่วนใหญ่จะเป็นการอภิปรายหรือบรรยายตามสถานที่ต่าง ๆ
 อาทิ การบรรยายของคุณหญิงสุภัทรา สิงหลกะ ในหัวข้อ"แถลงปณิธาน" ณ หอประชุม
 โรงพยาบาลสงฆ์ เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2502 ว่า

เราได้พยายามช่วยเหลือหญิงในด้านกฎหมายอยู่แล้วหลายอย่าง
 ในขณะนี้ เช่น พุดทางวิทยุ อธิบายถึงข้อกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ

¹¹สัมภาษณ์คุณหญิงจันทน์ สันตะบุตร, นายกสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย
 ระหว่างพ.ศ. 2516-2522, 20 สิงหาคม 2538.

ผู้หญิงและบรรยายความรู้ทางกฎหมายที่เกี่ยวกับสตรี¹²

จะเห็นได้ว่าการเรียกร้องสิทธิสตรีในสถานการณ์ทางการเมืองที่เข้มงวดของรัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ส่งผลต่อกระแสแนวความคิดเรื่องความไม่เสมอภาคระหว่างเพศ กล่าวคือ มีการดำเนินงานเฉพาะกลุ่มสตรีที่มีแนวคิดเสรีนิยมเพียงแนวคิดเดียวดังกล่าวมาแล้ว แต่การดำเนินงานของสตรีของสตรีกลุ่มเสรีนิยมนี้ก็ได้เคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีโดดเด่นขึ้นมา หากได้หลบเลี่ยงมาตรการควบคุมของรัฐบาลโดยการทำกิจกรรมทางด้านกาให้บริการ การให้คำแนะนำและเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่สตรีและประชาชนที่สนใจทั่วไป ดังนั้น การเรียกร้องสิทธิสตรีในสมัยนี้จึงไม่มีการเคลื่อนไหวที่ชัดเจน

การเรียกร้องสิทธิสตรีในสถานการณ์ทางการเมืองที่เริ่มคลี่คลาย

ในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ระหว่าง พ.ศ. 2506-2515 การเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีเริ่มคึกคักขึ้นอีกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมของสตรีฝ่ายเสรีนิยมที่มีการยื่นข้อเสนอมขอแก้ไขกฎหมายบางประการ ซึ่งการเรียกร้องสิทธิสตรีในช่วงเวลานี้ควรจะได้ศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้มีการเคลื่อนไหวทางแนวความคิดเรื่องความไม่เสมอภาคระหว่างเพศ จนเกิดการเรียกร้องสิทธิสตรีที่โดดเด่นขึ้นมา

1. ปัจจัยที่สนับสนุนให้เรียกร้องสิทธิสตรี

จากการศึกษา พบว่าปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการขยายตัวของแนวความคิดเรื่องความไม่เสมอภาคระหว่างเพศและการเรียกร้องสิทธิสตรี ที่สำคัญมีดังนี้

¹² สุกัทร่า สิงหลกะ, สิทธิสตรี : ประวัติและวิวัฒนาการของการเรียกร้องสิทธิสตรีไทย, หน้า 47-48.

1.1 สถานการณ์ภายในประเทศ

ภาวะทางการเมืองภายในประเทศสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ผู้สืบทอดอำนาจเผด็จการทหารต่อจากจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งถึงแก่อสัญกรรมเมื่อพ.ศ. 2506 เริ่มคลี่คลายลง ฝ่ายรัฐบาลมีท่าทีอ่อนปรนความเข้มงวดเปิดโอกาสให้ประชาชนดำเนินกิจกรรมแสดงออกทางความคิดเห็นได้อีกครั้ง และเพื่อลดแรงกดดันจากประชาชนลงจึงได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2511 ซึ่งในหมวด 3 ว่าด้วยเรื่องสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 33 ระบุว่า "บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการพูด การเขียน การพิมพ์และการโฆษณา" และมาตรา 40 ระบุว่า "บุคคลคนเดียวหรือหลายคนรวมกลุ่มกันย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไข และวิธีที่กฎหมายบัญญัติ"¹³

นอกจากนี้การที่ฝ่ายรัฐบาลตั้งแต่ครั้งสมัยรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มอบหมายให้คณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตั้งแต่ บรรพ 1-6 เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องเข้ากับกฏบัตรแห่งสหประชาชาติเรื่องสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2499 และเมื่อบรรพภาคทางการเมืองคลี่คลายลงหลังจากมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 ดังกล่าวมาแล้ว คณะกรรมการชำระสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในคณะกรรมการกฤษฎีกาก็ได้เริ่มทำงานขึ้นอีกครั้ง กล่าวคือ ในระหว่างปี พ.ศ. 2512-2513 คณะกรรมการกฤษฎีกา กำลังพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งฯ บรรพ 5 ว่าด้วย ครอบครัว และบรรพ 6 ว่าด้วยมรดก อันมีส่วนเกี่ยวข้องกับสตรีหลายประการ สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายเห็นว่า บางมาตราของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าวควรมีการแก้ไขแต่ทางคณะกรรมการกฤษฎีกาได้พิจารณาผ่านไปโดยมิได้แก้ไข ทาง

¹³ไพโรจน์ ชัยนาม (รวบรวม), รัฐธรรมนูญไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514), หน้า 196-197.

สมาคมฯ จึงทำการเคลื่อนไหว เรียกร้องให้รัฐบาลมีการทบทวนกฎหมายใหม่อีกครั้งหนึ่ง
ตั้งคำชี้แจงถึงสาเหตุสำคัญที่สมาคมฯ ร้องขอต่อรัฐบาล เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่สตรีใน
ช่วงนี้ว่า

เพื่อเป็นการขอร้องให้รัฐบาลได้ทราบถึงความเดือดร้อนของมวล
สตรีทั้งหลาย และเพื่อขอความเป็นธรรมและความเสมอภาคตามสิทธิ
มนุษยชนของกฎบัตรสหประชาชาติ เราจึงตัดสินใจว่าจำเป็นต้อง
พูดในขณะนี้ เพื่อให้พวกผู้หญิงไทยทั้งปวงทราบถึงกฎหมายเกี่ยวกับ
สิทธิสตรี ซึ่งใช้บังคับพวกเรามาอยู่ประการใดบ้าง และเพื่อเตือน
ท่านผู้มีอำนาจออกกฎหมายว่ายังมีความไม่ยุติธรรมบางประการเกี่ยว
กับสิทธิสตรีหรือเกี่ยวกับกฎบัตรสหประชาชาติ ซึ่งควรจะได้รับการ
ปรับปรุงและแก้ไข. . .¹⁴

1.2 ปัญหาสากลว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี

นอกจากปัจจัยสนับสนุนจากภายในประเทศแล้ว ยังมีปัจจัยที่ส่งเสริมให้
เกิดการเรียกร้องสิทธิสตรีจากภายนอกประเทศ คือ การประกาศปัญหาสากล
ว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีขององค์การสหประชาชาติ ถึงแม้ว่าทาง
สหประชาชาติจะได้ประกาศใช้ปัญหาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งมีมาตรการที่
กำหนดให้หญิงและชายมีความเสมอภาคกันใน พ.ศ. 2499 ดังกล่าวแล้ว แต่
สภาพความเป็นจริงในสังคมทุกประเทศ สตรียังไม่มีความเสมอภาคโดยสมบูรณ์มีการ
เลือกปฏิบัติต่อหญิงอย่างมาก ไม่ในทางกฎหมายก็ในทางความเป็นจริง ตามที่ปรากฏ
ในบันทึกของสมัชชาใหญ่ฉบับหนึ่งเมื่อพ.ศ. 2507 ทางสหประชาชาติจึงต้องกำหนด

¹⁴ สุภัทรา สิงหลกะ, "ปัจจุบันผู้หญิงควรมีสิทธิดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่," ใน
สิทธิสตรี: ประวัติและวิวัฒนาการของการเรียกร้องสิทธิสตรีไทย, หน้า 72-76.

มาตรการเพิ่มเติมเพื่อให้การดำเนินการส่งเสริมสถานภาพสตรีเป็นผลสำเร็จ
 สัมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้ขอให้คณะกรรมการว่าด้วยสถานะของหญิง เตรียม
 ร่างปฏิญญาที่มุ่งขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี เพื่อส่งเสริมให้ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียม
 กันทั้งในทางกฎหมายและทางความเป็นจริง โดยมีการนำเอาข้อความที่กล่าวถึงสิทธิ
 ต่างๆ ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมากล่าวซ้ำในบางส่วน ในปฏิญญาว่าด้วย
 การขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ในที่สุดสัมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้ลงมติเห็นชอบ
 ให้มีปฏิญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2510¹⁵
 โดยปฏิญญาดังกล่าวเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมาย ประเพณีและการกระทำต่าง ๆ
 เพื่อให้หญิงมีสิทธิเท่าเทียมกับชาย อีกทั้งให้มีการเผยแพร่ข้อเท็จจริงและความรู้เพื่อ
 ขจัดคติที่ว่าหญิงมีฐานะและความสามารถด้อยกว่าชาย โดยให้เหตุผลว่า สตรีมีบทบาท
 ในทางสร้างสรรค์โดยไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าชาย ไม่ว่าจะ เป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม
 การเมืองและวัฒนธรรม ตลอดจนบทบาทต่อครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาท
 ในการเลี้ยงลูก เพราะฉะนั้นการเลือกปฏิบัติต่อสตรีจึงก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม
 ขึ้นพื้นฐานเป็นการขัดต่อเกียรติภูมิของมนุษย์ สวัสดิภาพของครอบครัวและสังคม
 อีกทั้งยังเป็นการขัดขวางการพัฒนาศักยภาพของสตรีในการรับใช้ประเทศชาติของตน
 ตลอดจนมวลมนุษยชาติทั้งปวง¹⁶ ปฏิญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีได้
 บัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิต่าง ๆ ไว้ โดยมีใจความสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

¹⁵ มาลี พฤษพงษ์สวัสดิ์, สตรีกับกฎหมาย, ชุดศึกษาวิจัย พัฒนาการสิทธิ
 มนุษยชนในประเทศไทย สถาบันไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มูลนิธิโครงการ-
 การตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2525), หน้า 281.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 3-4.

มนุษย์ทุกคนถือกำเนิดมาในฐานะเท่าเทียมกันหมด ดังนั้นจึงมีสิทธิเสรีภาพที่จะกระทำอันหนึ่งอันใดโดยปราศจากการกีดกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเพศ ด้วยเหตุนี้จึงถือว่า การปฏิเสธสิทธิที่เท่าเทียมกันในเพศหญิงหรือการเลือกปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใด เป็นการกระทำอันขัดต่อมนุษยธรรม มาตรการต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นกฎหมาย ประเพณี กฎเกณฑ์หรือการประเพณีปฏิบัติใด ๆ ที่มีลักษณะเป็นการกีดกันมิให้สตรีได้รับความเสมอภาคจะต้องขจัดให้สิ้นไป หญิงในทุกสังคมจะต้องมีสิทธิลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง มีสิทธิที่จะมีตำแหน่งการงานในงานทุกแขนงมีสิทธิที่จะถือสัญชาติของตนเองต่อไป แม้จะสมรสกับคนต่างชาติมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินและจัดการทรัพย์สินของตนเองได้ เยี่ยงชายมีสิทธิ นอกจากนี้หลังการสมรสหญิงจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมชายในกิจการต่าง ๆ ที่ได้กระทำในระหว่างนั้น ตลอดจนมีสิทธิในการเพิกถอนการสมรสได้เท่าเทียมกับชาย¹⁷

จะเห็นได้ว่าปณิญาฉบับนี้ มีการระบุให้สิทธิแก่หญิงที่สมรสแล้วมีสิทธิในการทำกิจการต่าง ๆ ได้เท่ากับชาย แต่กฎหมายไทยบางมาตรายังไม่ให้สิทธินี้แก่สตรี ยังคงถูกจำกัดให้ต้องได้รับความยินยอมจากสามีก่อน

จากปัจจัยทั้งภายในประเทศ ซึ่งรัฐบาลมีท่าทีที่จะรับฟังและให้สิทธิแก่ประชาชนในการแสดงความคิดเห็นได้มากขึ้น และมีการพิจารณากฎหมายให้สอดคล้องกับนโยบายขององค์การสหประชาชาติซึ่งให้ความสำคัญแก่สตรีมาก ถึงกับมีการออกประกาศปณิญาสากลเกี่ยวกับสิทธิความเท่าเทียมกันซ้ำอีกครั้ง อันแสดงถึง

¹⁷ พิชัยศักดิ์ ทรฆางกูร (แปล), "ปณิญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี," สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529, หน้า 281-288.

เจตนาแน่วแน่ที่จะยกระดับสถานภาพของสตรีทั่วไปให้ดีขึ้น และในฐานะที่ประเทศไทย เป็นสมาชิกประเทศหนึ่งในสหประชาชาติ จึงต้องดำเนินการแก้ไขกฎหมายและตาม เจริญไชขององค์การสหประชาชาติด้วย ถือเป็นปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนการ เรียกร้องสิทธิสตรี ซึ่งปัจจัยทั้งสองดังกล่าวข้างต้นเป็นเหตุให้สมาคมบัณฑิตสตรีทาง กฎหมายแก่นำสำคัญยื่นข้อ เสนอให้มีการแก้ไขกฎหมายบางประการที่เกี่ยวข้องกับ สตรีต่อฝ่ายรัฐบาล เพื่อสร้างความเป็นธรรม และให้ความเสมอภาคระหว่างเพศ ในสังคมมากขึ้น

2. วิธีการเรียกร้องสิทธิสตรี

ต่อมาในพ.ศ. 2512 หลังจากมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเพื่อผ่อนคลาย สถานการณ์ทางการเมืองให้สิทธิแก่ประชาชนในการแสดงความคิดเห็นเป็นอิสระมากขึ้น การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิสตรีก็ได้ปรากฏเด่นชัดขึ้น โดยมีแก่นนำคือสมาคมบัณฑิต สตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย ซึ่งขณะนั้นมีคุณหญิงสุภัทรา สิงหลกะ เป็นนายก สมาคม จากคำสัมภาษณ์ของคุณหญิงสุภัทรา ในหนังสือพิมพ์ข่าวไทย ฉบับวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2512 ได้ชี้แจงถึงกิจกรรมและการเคลื่อนไหวของสมาคมขณะนั้นว่า ต้องการจะดำเนินงานสืบต่อจากงานที่ทางสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง ภายใต้การนำ ของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เริ่มดำเนินการมาก่อนแล้ว คือ การยื่นข้อ เสนอ แก้ไขกฎหมายบางประการต่อทางฝ่ายรัฐบาลเมื่อ พ.ศ. 2499 ซึ่งทางสมาคมบัณฑิต สตรีทางกฎหมายเองก็เคยเข้าร่วมให้คำปรึกษาในครั้งนั้นด้วย เนื่องจากเห็นว่าจะ ช่วยให้สตรีไทยมีสิทธิเท่าเทียมกับชายในด้านกฎหมายเหมาะสมยิ่งขึ้น เพราะสตรียัง เสียเปรียบทางกฎหมายอยู่มาก อีกทั้งในฐานะที่สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย มี สมาชิกส่วนใหญ่เรียนทางด้านกฎหมายมาจึงอาจจะได้ใช้วิชาความรู้ที่เล่าเรียนศึกษา ทำประโยชน์และช่วยเหลือสตรีได้บ้างตามสมควรดังในคำให้สัมภาษณ์ของคุณหญิงสุภัทรา สิงหลกะ นายกสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายระหว่างพ.ศ. 2515-2515 ตอนหนึ่งว่า

จะได้รวบรวมสตรีนักกฎหมายทั้งหลายที่เห็นด้วยกับปัญหานี้มาร่วม
กันพิจารณาร่างข้อเสนอ และเมื่อถึงเวลาอันควรก็จะเสนอให้รัฐบาล
พิจารณาต่อไป. . . .ทุกวันนี้เรารู้ดีว่าเราเสียเปรียบทางกฎหมายหลาย
ประการ และถ้าเราไม่เริ่มต้นคัดค้านก็เท่ากับเป็นการยอมรับในการ
เสียสิทธินั้น ๆ ถึงเวลาแล้วที่สตรีทั้งหลายจะใช้สิทธิที่มีอยู่ให้เป็น
ประโยชน์มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อยกระดับสตรีให้ดีขึ้น¹⁸

การเคลื่อนไหวในช่วงเวลานี้ไม่เพียงเป็นการสานงานต่อจากอดีตเท่านั้น
ยังมีลักษณะพิเศษเพิ่มเติมขึ้นจากงานของสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงคือมีการพิจารณา
กฎหมาย พร้อมกับรับเรื่องราวร้องทุกข์ ให้คำปรึกษาด้านกฎหมายแก่สตรี ซึ่งเป็น
กิจกรรมหนึ่งของสมาคมฯ ที่จะช่วยเหลือแนะนำสตรีที่มีความคับข้องใจหรือได้รับความ
ไม่เป็นธรรมในด้านกฎหมาย และเผยแพร่ความรู้ด้านข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสตรี
ปรากฏว่ามีปัญหาที่สตรีประสบอยู่ขณะนั้นสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ 2 ประการคือ

ประการแรก ในกฎหมายแพ่งเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินและสมบัติ ตาม
กฎหมายเก่าที่เป็นอยู่ สตรีได้รับสิทธิน้อยลงเมื่อแต่งงาน ผิดกับชายที่ยังมีสิทธิโดย
สมบูรณ์ในทรัพย์สิน ซึ่งหญิงต้องได้รับคำยินยอมจากสามีก่อน แสดงถึงสิทธิทุกอย่างถูก
ผูกขาดไว้กับผู้ชายเพียงผู้เดียว

ประการที่สอง ในกฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับบทลงโทษผู้กระทำความผิดใน
ลักษณะป้องกันตัว ซึ่งครอบคลุมถึงประเด็นที่สามีมีอำนาจและสิทธิในความเป็นเจ้าของ
ภรรยาตามกฎหมาย เช่น สามีอาจจะฟ้องหย่าภรรยาได้โดยอ้างว่ามีชายชู้หรือแม้
แต่การทำวิสามันฎาตกรรม โทษที่ศาลพิพากษาแก่สามีที่ฆ่าชายชู้ก็ไม่รุนแรง เพราะถือ
ว่าสามีเป็นผู้ต้องคุ้มครองภรรยาตามกฎหมาย แต่ในด้านภรรยาการฟ้องหย่าจะอ้างว่า

¹⁸ นสพ. ชาวไทย (16 กุมภาพันธ์ 2512)

สามีภรรยาไม่ได้อยู่ได้ แม้แต่ในกรณีจดทะเบียนสมรสซ้อนก็มีความผิดเพียงฐานแจ้งความเท็จต่อเจ้าพนักงานเท่านั้น¹⁰

ซึ่งความไม่เป็นธรรมทั้ง 2 ประการข้างต้นมีบทบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 เกี่ยวกับทรัพย์สินของคู่สมรส และในกฎหมายอาญา ที่เกี่ยวกับการป้องกันตนเอง กลุ่มสตรีจึงได้เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้ยกเลิกกฎหมายทั้ง 2 มาตราดังกล่าว มีการดำเนินงานโดยอาศัยการเปิดอภิปรายชี้แจงทั้งทางโทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งขอความช่วยเหลือจากผู้แทนราษฎร เพื่อให้ได้รับการพิจารณาเข้าในรัฐสภาต่อไป

วิธีการดำเนินการเรียกร้องสิทธิสตรี กลุ่มสตรีภายใต้การนำของสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายฯ ได้ใช้วิธีการกระตุ้นให้สตรีทั่วไปเกิดความตื่นตัวให้ความสนใจต่อสิทธิของสตรีเอง โดยเฉพาะความสำคัญทางด้านกฎหมาย ทั้งนี้เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ทราบถึงการดำเนินงานแก้ไขกฎหมายของทางรัฐบาล จะทำให้กฎหมายใหม่ออกมาไม่ได้รับความเป็นธรรมเท่าที่ควร หรืออาจเกิดข้อโต้แย้งได้ในภายหลัง ดังนั้นการเคลื่อนไหวในระยะนี้จึงต้องการจะชี้แจงให้ประชาชนทราบและเปิดโอกาสให้วิพากษ์วิจารณ์อย่างเต็มที่เพื่อให้ได้ข้อมูลเสนอต่อฝ่ายรัฐบาลให้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชนโดยเฉพาะสตรี ดังที่สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายฯ ได้ชี้แจงเหตุผลของการดำเนินการเคลื่อนไหว เพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายและการรณรงค์สนับสนุนให้สิทธิทางด้านกฎหมายแก่สตรีว่า

¹⁰ นสพ. พิมพ์ไทย (2 เมษายน 2512)

เพื่อช่วยให้ประชาชนซึ่งส่วนมากไม่ค่อยมีใครทราบถึงการให้มีการ
ปรับปรุงกฎหมายใหม่นี้ และถ้ากฎหมายใหม่เสร็จถึงขั้นส่งไปสู่สภา-
ผู้แทนราษฎร เมื่อขึ้นสู่สภาผู้แทนราษฎรซึ่งส่วนมากสมาชิกสภาผู้แทนฯ
ล้วนเป็นผู้ชาย ก็ไม่อาจเข้าใจถึงความเดือดร้อนหรือความต้องการที่
จะขอแก้กฎหมายส่วนใดส่วนหนึ่ง เพื่อยกระดับฐานะของผู้หญิงให้ดีขึ้น
ได้นั้น ด้วยเหตุนี้จึงควรมีการวิพากษ์วิจารณ์ว่าสิ่งใดไม่ควรเสียในขณะ
นี้ เพื่อจะได้พิจารณาขณะที่คณะกรรมการกฤษฎีกากำลังร่างกฎหมายอยู่
เมื่อเรื่องผ่านไปสู่สภาผู้แทนฯ เรื่องจะได้ง่ายและเร็วขึ้น ทั้งในการพูด
ระยะนี้ยังได้ฟังความคิดเห็นทั้งของผู้ชายและผู้หญิงโต้ตอบคัดค้านกันต่าง ๆ
นานพอสมควร พอที่ทางคณะกรรมการร่างกฎหมายผู้ทรงคุณวุฒิจะตระหนัก
ได้แน่ชัดว่าผู้หญิงต้องการอะไร. . .²⁰

การกระตุ้นความสนใจของประชาชนทั่วไป กลุ่มผู้เคลื่อนไหวได้พยายาม
ทำการรณรงค์อภิปราย บรรยาย หรือเขียนลงในหนังสือต่าง ๆ เพื่อชี้แจงการดำเนินงาน
ขอเรียกร้องและรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนทั่วไป ในที่นี้จะขอยกตัวอย่าง
กิจกรรมบางส่วนที่กลุ่มผู้เรียกร้องสิทธิสตรีได้ดำเนินการพอสังเขปดังนี้

²⁰ เรื่องเดียวกัน.

<u>วันที่</u>	<u>สถานที่</u>	<u>หัวข้อ</u>
11 พฤษภาคม 2512	สภาสตรีแห่งชาติฯ	ค่าแกลงต่อที่ประชุมใหญ่
16 "	โรงแรมเพชรศิรินทร์	ความรู้เรื่องกฎหมายที่สตรีพึงสนใจ
20 "	สมาคมสตรีไทย	สิทธิและหน้าที่ของสตรี
25 "	โรงเรียนสตรีวิทยา	สิทธิบางประการที่สตรีควรทราบ
5 มิถุนายน	สโมสรวัฒนธรรมหญิง	สิทธิสตรี
8 "	ทีวีช่อง 4	การเรียกร้องสิทธิสตรี
14 "	สโมสรวัฒนธรรมหญิง	กฎหมายที่สตรีควรรู้
สมุทรสาคร		
2 กรกฎาคม	หอประชุม ม.ธรรมศาสตร์	กฎหมายที่สตรีพึงรู้
28 "	ทีวีช่อง 4	สิทธิสตรี
7 สิงหาคม	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ	สิทธิของสตรี
16 "	โรงเรียนศึกษานารี	สิทธิของสตรีไทย
13 พฤศจิกายน	วิทยาลัยการศึกษา	สิทธิทางกฎหมายของหญิง
ประสานมิตร		
5 มกราคม 2513	ทำเนียบรัฐบาล	ยื่นหนังสือต่อจอมพลถนอม นายกรัฐมนตรี
15 มกราคม	โรงแรมสยามอินเตอร์ คอนติเนนตัล	สิทธิสตรีที่เหมาะสมกับปัจจุบัน
24 กุมภาพันธ์	ทีวีช่อง 4	สิทธิสตรี
6 ตุลาคม	เอ.ยู.เอ.	ผู้หญิงกับกฎหมาย
23 พฤศจิกายน	กรมวิชาการ กระทรวง ศึกษาธิการ	การศึกษาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน
6 ธันวาคม	สว่างคนิवास	สิทธิสตรีไทย
สมุทรปราการ		

และเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2513 กลุ่มสตรีได้ทำหนังสือยื่นเสนอต่อจอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีขณะนั้น เพื่อขอให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเรื่องครอบครัว ซึ่งรศ. วิมลศิริ ชำนาญเวช ได้กล่าวถึงสาเหตุที่สมาคมบัณฑิตสตรีฯ ยื่นหนังสือต่อนายกรัฐมนตรีในครั้งนั้นว่า

เมื่อประเทศไทยเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ จอมพลป. ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นแก้ไขกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ใช้เวลานานจนปี 2513 ก็ยังแก้ไขไม่เสร็จ คุณหญิงสุภัทรา (ขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย) ก็ไปยื่นจดหมายถึงจอมพลถนอม เรียกร้องว่า ท่านแก้กฎหมายแพ่งทุกมาตรามันช้า ขอให้แก้ 5 จุดเท่านี้ก่อน คือป้องกันการสมรสซ้อน ทำให้เด็กได้ค่าอุปการะเลี้ยงดู เหตุหย่า การจัดการทรัพย์สิน²¹

ข้อเรียกร้องที่สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแก่นนำหลักในการเรียกร้องสิทธิสตรี เสนอขอแก้ไขกฎหมาย 5 ข้อ พอสรุปสาระสำคัญดังนี้

1. การจดทะเบียนสมรส

1.1 เพื่อป้องกันการสมรสซ้อน เสนอว่า ให้แก้ไขแบบการจดทะเบียนตามกฎกระทรวงมหาดไทย โดยให้ผู้ยื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมรสระบุให้ชัดเจนว่าตนเป็นโสด ไม่เคยแต่งงานมาก่อน หรือหากว่าเคยสมรสแล้ว ก็ต้องมีหลักฐานมาแสดงว่าการสมรสครั้งก่อนสิ้นสุดไปเพราะเหตุอีกฝ่ายหนึ่งตาย หย่าหรือศาลเพิกถอน

1.2 ขอให้จัดตั้งหอทะเบียนกลาง เพื่อเป็นแหล่งค้นหาหลักฐานการจดทะเบียนสมรส และในการจดทะเบียนสมรสต้องกระทำต่อนายทะเบียน ณ ภูมิลำเนา

²¹ สัมภาษณ์รองศาสตราจารย์วิมลศิริ ชำนาญเวช, นักกฎหมายสตรีและอดีตอุปนายกสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย, 29 มิถุนายน 2538.

ของฝ่ายชายเท่านั้น ในกรณีที่ฝ่ายชายย้ายภูมิลำเนาภายหลังอายุครบ 17 ปี บริบูรณ์ นายทะเบียนต้องสอบถามไปยังนายทะเบียนสมรสภูมิลำเนาเดิม หรือหอกทะเบียนกลางทุกครั้ง

1.3 ให้การจดทะเบียนสมรสครั้งที่สองเป็นโมฆะไปโดยอัตโนมัติ โดยไม่จำเป็นต้องให้ศาลสั่ง และให้มีบทลงโทษหนักขึ้นสำหรับผู้ฝ่าฝืนเงื่อนไขการสมรส

ในประเด็นขอแก้ไขกฎหมายการจดทะเบียนสมรสนี้ สมาคมฯ เห็นว่ากฎหมายได้ระบุให้การสมรสจะเป็นโมฆะได้หรือไม่นั้น ผู้ใดจะกล่าวอ้างเป็นโมฆะไม่ได้ นอกจากศาลสั่ง ดังนั้นหากชายจดทะเบียนสมรสกับสตรีหลายคน ต้องถือว่าทุกคนถูกต้องตามกฎหมายหากไม่มีการฟ้องร้อง จึงทำให้เกิดปัญหาความยุ่งยากในเรื่องบุตร ทรัพย์สิน การฟ้องร้องมรดกเมื่อสามีตาย ที่อาจจะตามมาภายหลังได้ หากไม่แก้ไขประเด็น²²

2. ความยินยอมของสามีในการประกอบวิชาชีพหรืออาชีพ จากข้อจำกัดสิทธิการประกอบอาชีพของหญิงมีสามี ในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1456 บัญญัติให้หญิงมีสามีประกอบ "วิชาชีพ"* ที่ทำมาก่อนการสมรสได้โดยไม่ต้องขอความยินยอมจากสามี ส่วนการประกอบอาชีพอื่นต้องขอความยินยอมต่อสามี ทางสมาคมฯ ขอให้เพิ่มเติมคำว่า "อาชีพ" ซึ่งเมื่อแก้ไขแล้วต้องมีข้อความดังมาตรา 1456 "ถ้าภริยาประกอบวิชาชีพหรืออาชีพอยู่ก่อนแล้ว ภริยาอาจประกอบวิชาชีพหรืออาชีพนั้นต่อไปได้โดยมิต้องได้รับความยินยอมของสามี"

เหตุที่ทางสมาคมฯ เรียกร้องสิทธิสตรีข้อนี้เพราะเห็นว่า เมื่อมีการแก้ไขกฎหมายก็ต้องแก้ไขให้ถูกต้องตามหลักที่ควร และไม่ได้เป็นการเรียกร้องมากเกินไป

²² สุภัทรา สิงหลกะ, "การศึกษากับสิทธิมนุษยชน," ใน สิทธิสตรี : ประวัติและวิวัฒนาการของการเรียกร้องสิทธิสตรีไทย, หน้า 65-71.

*วิชาชีพคือ อาชีพที่ต้องใช้วิชาที่ได้รับการฝึกฝนอบรมโดยเฉพาะ เช่น ครู แพทย์ นักกฎหมาย สถาปนิก เป็นต้น

ทั้งที่ในความจริงแล้วสตรีไม่ค่อยเดือดร้อนจากข้อจำกัดสิทธินี้เท่าใดนัก ส่วนมากมีการอนุโลมกันอยู่แล้ว²³

3. ทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา เสนอให้แก้ไขมาตรา 1474 เดิม ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

ถ้าสินบริภคณ์มีเอกสารลงชื่อสามีภริยาร่วมกัน การจำหน่ายสินบริภคณ์นั้นต้องเข้าชื่อด้วยกันทั้งสองคน ในกรณีที่สินบริภคณ์มีเอกสารลงชื่อสามีหรือภริยาแต่ฝ่ายเดียว สามีหรือภริยาขอมจำหน่ายหรือทำนิติกรรมใด ๆ อันเกี่ยวกับสินบริภคณ์นั้นตามลำพังตนเองได้ โดยมีต้องได้รับความยินยอมของอีกฝ่ายหนึ่ง

เพื่อให้อำนาจในการจัดการทรัพย์สินบริภคณ์ให้แก้ไขให้หญิงมีสามีให้อำนาจจำหน่ายสินบริภคณ์ที่ตนลงชื่อเป็นเจ้าของโดยไม่ต้องขอความยินยอมจากสามี ทั้งนี้เพราะกฎหมายเดิมบัญญัติไว้ว่า "ผู้หญิงที่ทำการสมรสแล้ว จะทำนิติกรรมใด ๆ ผูกพันสินบริภคณ์ไม่ได้ เว้นแต่ได้ทำสัญญาก่อนสมรสไว้เป็นอย่างดี" ทางสมาคมฯ มีความเห็นว่า วิธีการของกฎหมายข้อนี้ทำให้แบ่งผู้หญิงออกเป็น 2 พวกคือพวกที่มีความรู้ ได้ทำสัญญาไว้ก่อนสมรส แบ่งทรัพย์สินของตนไว้เป็นสินส่วนตัว เพื่อจะได้มีอำนาจจัดการได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากสามี ส่วนอีกพวกหนึ่งอาจไม่ทราบข้อจำกัดนี้จึงไม่ได้ทำสัญญาไว้ก่อน จำเป็นต้องขออนุญาตสามีในเรื่องสินบริภคณ์ ยิ่งกว่านั้นในทางปฏิบัติแล้วผู้ชายส่วนมากไม่ค่อยพอใจหากเห็นผู้หญิงทำสัญญาก่อนสมรส และมักเป็นเหตุเริ่มต้นการทะเลาะวิวาทหรือเกิดการแตกแยกกันไปเลย เพื่อตัดปัญหาที่มีจึงขอแก้ไขกฎหมายให้สิทธิสตรีจำหน่ายทรัพย์สินเองได้²⁴

4. เหตุหย่า เสนอให้เพิ่มเติมเหตุหย่าในมาตรา 1500 ว่า "เมื่อสามีให้ความอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องหญิงอื่นฉันทริยา ให้ภริยาฟ้องหย่าได้"²⁵

²³ เรื่องเดียวกัน.

²⁴ เรื่องเดียวกัน.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 130.

ด้วยสมาคมฯ มีความเห็นว่า กฎหมายให้สามีมีอำนาจและสิทธิในความเป็นเจ้าของภรรยาตามกฎหมาย เช่น สามีอาจฟ้องหย่าภรรยาได้โดยอ้างว่ามีชู้ หรือแม้แต่บดขยี้โทษสามีที่ฆ่าชายชู้ของภรรยาก็ไม่รุนแรง เพราะถือว่า สามีต้องเป็นผู้คุ้มครองภรรยาตามกฎหมาย ส่วนด้านภรรยากฎหมายไม่ให้สิทธิเช่นสามีเลย การฟ้องหย่าจะอ้างว่าสามีมีภรณาน้อยไม่ได้ แต่สามารถฟ้องเป็นความผิดฐานแจ้งความเท็จต่อเจ้าพนักงานได้ในกรณีที่จดทะเบียนสมรสซ้อน จึงเห็นควรให้แก้กฎหมายโดยความยุติธรรมแก่ทั้งสามีภรรยาเท่าเทียมกัน

5. ค่าอุปการะเลี้ยงดู เสนอให้เพิ่มเติมบทบัญญัติ ค่าอุปการะเลี้ยงดูสำหรับบุตรเพื่อให้บุตรได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูเสมอไป โดยผู้ที่ต้องให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูไม่อาจหลีกเลี่ยงได้โดยอาศัยมาตรา 1595 ที่บัญญัติว่า "บุคคลไม่จำเป็นต้องอุปการะเลี้ยงดูผู้อื่นเมื่อตนมีหนี้สินอื่น ๆ ไม่สามารถอุปการะเลี้ยงดูได้ โดยไม่เป็นภัยแก่การเลี้ยงดูตนเองตามสมควรแก่ฐานะได้"

ทั้งนี้ทางสมาคมฯ เห็นว่า เรื่องบุตรเป็นเรื่องสำคัญ จะอาศัยข้ออ้างว่าไม่พอเลี้ยงเพราะมีภรรยาใหม่และบุตรใหม่ไม่ได้ เป็นเรื่องที่ต้องรับผิดชอบ ถ้าต้องการมีภรรยาใหม่เป็นเรื่องที่ต้องรับผิดชอบต่อไป ข้อเรียกร้องประเด็นนี้ก็เพื่อขอความเป็นธรรมให้แก่บุตรภรรยาเก่า และยังสามารถช่วยป้องกันปัญหาครอบครัวได้อีกด้วย

ปฏิกิริยาของสังคมทั่วไปต่อการขอแก้ไขกฎหมาย

เนื่องจากในการออกกฎหมายนั้นถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์ทางอำนาจ เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของแต่ละกลุ่มที่ทำหน้าที่บัญญัติกฎหมาย และถูกกำหนดโดยโครงสร้างในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประเทศด้วย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและความเสมอภาคของสตรีก็ตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้²⁶ รวมทั้งทัศนคติ ค่านิยม ตลอดจนความเชื่อของผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองประเทศต่อปัญหาเรื่องความทัดเทียมและความเสมอภาคในทางเพศ

²⁶ มาลี พฤษพงษ์สวัสดิ์, สตรีกับกฎหมาย, คณะกรรมการเศรษฐกิจฯ, หน้า 9.

ดังนั้นเมื่อมีการแก้ไขกฎหมายก็ต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสำคัญของกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด จึงไม่ได้รับความสนใจจากผู้นำประเทศหรือผู้มีอำนาจในการออกกฎหมายขณะนั้นเท่าที่ควร ประกอบกับค่านิยมทางเพศที่เป็นอคติต่อการเรียกร้องขอแก้ไขกฎหมายของกลุ่มสตรี ซึ่งมักจะมีการคัดค้านทั้งจากฝ่ายชายและแม้แต่จากหญิงด้วยกันเอง²⁷ ซึ่งทัศนคติของฝ่ายที่คัดค้านและฝ่ายที่เห็นด้วยมีดังนี้

1. ฝ่ายที่คัดค้านมีความเห็นว่า ไม่จำเป็นที่จะต้องแก้ไขกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับอะไรอีก เพราะเท่าที่เป็นอยู่ก็ได้อยู่แล้ว แม้ว่ากฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับเหล่านี้จะไม่ได้บัญญัติในลักษณะที่ให้หญิงเท่าเทียมกับชาย แต่ในทางปฏิบัติหญิงก็เท่าเทียมกับชายอยู่แล้วหรือบางทีอาจจะเหนือกว่าด้วยซ้ำ การจะให้สิทธิควรอยู่ที่การปรับความเข้าใจในครอบครัว ดังทัศนคติที่ว่า

ข้อเสนอของสตรีนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องมาแก้ทางกฎหมาย ควรจะแก้ไขกันเองในครอบครัวจะดีกว่า ถ้าเอาตามอย่างเขาเรียกร้องกัน แทนที่จะทันสมัยก็จะกลายเป็นเรื่อง ล้าสมัยเข้าไปอีก... เป็นเรื่องที่สตรีควรจะเริ่มแก้ไขตัวเองในครัวเสียก่อนที่จะมาตะโกนเรียกร้องขอสิทธิของตัวเองนอกบ้าน²⁸

หรืออีกคำวิจารณ์หนึ่งซึ่งมีทัศนคติคล้ายคลึงกันว่า

สตรีควรจะให้ความสำคัญในหน้าที่การเป็นแม่ศรีเรือนมากกว่าเพื่อสร้างความผาสุกให้กับครอบครัว การออกมาเรียกร้องนั้นมิได้ก่อให้เกิด

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14-15.

²⁸ "ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, "ค้านว่าเป็นการรณรงค์เพื่อขอมีหมวดเหมือนผู้ชาย," บทบัญญัติ เล่ม 26 ตอน 1-2 (พฤษภาคม 2512): 406.

เกิดประโยชน์อันใดกลับเป็นการทำลายความสุขของครอบครัว

การรณรงค์เพื่อสิทธิของสตรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งการรณรงค์เพื่อสิทธิของภริยาหลวงนั้น คงหาประโยชน์อันใดมิได้ ทั้งในบางกรณีอาจจะเป็นการลิดรอนสิทธิของสตรีด้วยกันเองด้วยซ้ำไป ในเชิงกฎหมายนั้น เมื่อเป็นสิทธิของฝ่ายหนึ่งก็ย่อมเป็นหน้าที่ของอีกฝ่ายหนึ่งที่จะต้องปฏิบัติ เมื่อเคยเป็นสิทธิสำคัญของชายในอันที่จะมีภริยาก็คงก็ได้ตามใจชอบ ก็ควรจะเป็นหน้าที่ที่ผู้เป็นภริยาจะต้องรับรู้และยอมรับด้วยความปลื้มจิตและเปรมใจ. . . หรืออย่างน้อยก็ยอมรับโดยุษณี การที่จะมาลิดรอนสิทธิสำคัญของชายเช่นนี้ เป็นการแทรกซึมและบ่อนทำลายความผาสุกในครอบครัว ในขณะที่ตัวกันหญิงเองก็มีหน้าที่อันชอบธรรมที่พึงต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและด้วยความภาคภูมิใจด้วยคือ หน้าที่ของแม่ศรีเรือน หน้าที่ในการสร้างเสริมเสน่ห์ของภริยาเพื่อความสุขของสามี หน้าที่ที่ควรปฏิบัติก่อนหน้าที่อื่นใดทั้งสิ้น²⁰

ทัศนะเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ปัญหาชนไทยจำนวนหนึ่งยังคงค่านิยมเดิมที่ต้องการให้สตรีตระหนักถึงภาระหน้าที่ของตนที่ต้องให้ความสำคัญกับครอบครัวเป็นหลักใหญ่ แสดงถึงความคาดหวังที่ต้องการให้สตรีเป็นแม่บ้านที่ดีของสังคมไทย

ทั้งยังมีผู้แสดงทัศนะว่าสตรีมีสิทธิภายในครอบครัวอย่างเต็มที่แล้ว จากข้อปฏิบัติที่สืบทอดกันมาตามประเพณีจึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขกฎหมายให้ยุ่งยากอีกดังบทความเรื่อง "บทวิจารณ์เรื่องสิทธิสตรี" ของ หลวงกลางกรุง ท่านหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับการเรียกร้องสิทธิสตรี ความว่า

²⁰ คำอภิปรายของ ธานินทร์ กรัยวิเชียร, "สิทธิของสตรีไทย" ในการอภิปรายเนื่องในวันรพี วันที่ 7 สิงหาคม 2512 ณ ห้องประชุมคณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ, หน้า 25.

ประเพณีไทยเราแต่โบราณก็แสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยใน
ครอบครัวอยู่แล้ว โดยถือประเพณีเป็นหลักการสำคัญ แม้แต่จะทำกับ
ข้าวเย็นสักมื้อก็ต้องปรึกษาฝ่ายพ่อบ้านว่าควรจะทำอะไร³⁰

บางทัศนะเน้นว่าการเรียกร้องสิทธิทางกฎหมายนั้น จะเป็นประโยชน์
เฉพาะคนบางกลุ่มซึ่งเป็นส่วนน้อยในสังคมเท่านั้น และอาจส่งผลกระทบในทางร้าย
แก่ส่วนใหญ่ในสังคมได้ ดังเช่น การจดทะเบียนทรัพย์สินก่อนสมรสนั้น มีผู้แสดงทัศนะ
ว่า

เป็นประโยชน์สำหรับผู้หญิงบางคนที่ร่ำรวยเท่านั้น ซึ่งอาจจะ
สร้างความเดือดร้อนให้แก่หญิงไทยส่วนใหญ่ที่ยากจน ไม่มีสิ่งผูกพัน
ใจกันไว้ให้อยู่เป็นคู่ผัวตัวเมียต่อกัน เรื่องในครอบครัวเป็นเรื่อง
ของการเสียสละร่วมกัน ไม่ใช่จะคิดว่าผู้ชายจะต้องการมีอำนาจ
เหนือผู้หญิงและก็เป็นเรื่องที่ตกลงกันได้ในครอบครัว ดังวิธีที่จะแก้
ไขเรื่องเช่นนี้ไม่ใช่อยู่ตรงที่ขอให้แก้กฎหมาย แต่อยู่กับตัวของบุคคล
นั้น ๆ จะต้องปรับความเข้าใจกันระหว่างสามีภรรยาเพื่อจะได้ให้
ความเป็นธรรมระหว่างกันเท่านั้นก็คงจะแก้ได้³¹

บางทัศนะเห็นว่า ใครก็ตามที่เรียกร้องให้สตรีมีสิทธิเท่าเทียมและมีความ
เสมอภาคกับชายนั้น เป็นการเรียกร้องในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้

³⁰ หลวงกลางกรุง (นามแฝง), "บทวิจารณ์เรื่องสิทธิสตรี," บทบัณฑิตย์
(พฤษภาคม 2512): 411.

³¹ หยุต แสงอุทัย, บทบัณฑิตย์, (พฤษภาคม 2512): 408-410.

เป็นเรื่องผืนหวานของผู้หญิงกลุ่มเดียวที่ไม่คำนึงถึงหลักความเป็นจริงของธรรมชาติ เป็นการริเริ่มที่จะสร้างศัตรู... กฎหมายเขียนและลบได้แต่ธรรมชาติเป็นความจริงที่ไม่มีใครหนีพ้น. . .³²

เป็นที่ศรัทธาที่ยอมรับข้อเสียเปรียบทางด้านร่างกาย อันเป็นสิ่งที่ธรรมชาติเป็นผู้กำหนดมาให้หญิงและชายมีความแตกต่างกัน

ชายกับหญิงเกิดมามีลักษณะต่างกันและเกิดมาเพื่อที่จะเป็นคู่ชีวิตคู่หนึ่งกัน และมีใช้เกิดมาเพื่อเป็นคู่อริหรือคู่แข่งกัน สิทธิของหญิงควรเป็นเรื่องที่เหมาะสมสำหรับหญิง สิทธิของชายก็ควรจะเป็นเรื่องที่เหมาะสมสำหรับชายจะจัดให้เท่ากันและเหมือนกันทุกสิ่งไปได้อย่างไร³³

ดังนั้นจึงเห็นไปว่า เป็นเรื่องที่ยากจะแก้ไขได้เพราะสอดคล้องกับธรรมชาติ และได้กลายเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดและยอมรับกันมานานมาแล้ว

เป็นเรื่องของธรรมชาติที่ทุกคนไม่ว่าเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายจะต้องพึ่งพาอาศัยกัน ผู้ชายถูกยกย่องมาแต่โบราณกาลว่า อยู่ในฐานะของเจ้าบ้านโดยที่ผู้หญิงเป็นแม่บ้าน เรื่องอื่น ๆ ไม่ควรคิด ควรจะอยู่ในขอบเขตแห่งจารีตประเพณีซึ่งยอมรับนับถือเหมือนกันทั่วโลก เมื่อรู้จักฐานะของตนดีพอแล้ว เรื่องต่าง ๆ ก็คงจะไม่เกิดขึ้นให้ยุ่งยากถึงกับต้องมีการแก้กฎหมาย ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่จะเรียกร้องให้สิทธิเท่ากับผู้ชาย³⁴

³² สอาด มีชูชน, บทบัญญัติ (พฤษภาคม 2512): 407-408.

³³ ชานินทร์ กรัยวิเชียร, สิทธิสตรีไทย, หน้า 16.

³⁴ สอาด มีชูชน, บทบัญญัติ (พฤษภาคม 2512): 409.

การเรียกร้องขอแก้ไขกฎหมายของสตรีนั้น โดยทั่วไปมักจะมองกันว่ายากจะเปลี่ยนแปลงหรืออาจเป็นไปได้เลยถึงกับมีการเปรียบเทียบว่า "เป็นการรณรงค์เพื่อขอมีหมวดเหมือนผู้ชาย"³⁵ ด้วยเพราะกฎหมายที่เป็นอยู่ถูกต้องและเหมาะสมกับประเทศไทยแล้ว

2. ฝ่ายที่เห็นด้วยมีการวิพากษ์วิจารณ์การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิสตรีโดยการขอแก้ไขกฎหมายนั้น มิใช่จะมีแต่ทัศนคติที่ไม่เห็นด้วยเพียงด้านเดียวเท่านั้นยังมีอีกส่วนหนึ่งが見ด้วยและให้การสนับสนุนช่วยชี้แนะข้อเสนอบางประการที่จะทำให้ข้อเรียกร้องประสบผลสำเร็จโดยมองว่า การให้สิทธิสตรีเสมอภาคเท่ากับชายนั้น ในที่สุดก็จะส่งผลอันดีและเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติโดยรวม

บุรุษและสตรีนั้นมีหน้าที่เท่ากันและอย่างเดียวกัน ในการที่จะทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่บ้านเมือง การทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองได้นั้น ทั้งหญิงและชายต้องคิดร่วมกัน ต้องมีการกระทำร่วมกัน จะแยกกันเห็นจะไม่ได้ เพราะเหตุว่า ไม่ว่าจะ เป็นบุรุษหรือสตรีก็เป็นคนไทยด้วยกัน มีความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองด้วยกัน³⁶

ซึ่งสังคมโดยทั่วไปควรจะช่วยกันสนับสนุนเปิดโอกาสและให้การยอมรับในความสามารถบทบาทของสตรีให้มากขึ้น และต้องตระหนักถึงความสำคัญของสตรีด้วย

การใช้ความคิดหรือการดำเนินการที่จะให้เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองนั้น สตรีอาจจะมีวิธีการที่แยบคายกว่าที่ละเอียดซุ่มกว่ารอบคอบกว่า ทั้งเห็นประโยชน์ได้ไกลกว่าและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

³⁵ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, บทบัญญัติ (พฤษภาคม 2512): 405-406.

³⁶ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, "สตรีมีทางจะทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองอย่างไรบ้าง," คำปาฐกถาตามคำเชิญของสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายฯ ณ โรงแรมเชอราตัน วันที่ 26 มิถุนายน 2514 ใน สิทธิสตรี: ประวัติฯ, หน้า ผ.37.

ทำอะไรได้นิ่มนวลกว่าบุรุษ ตรงนั้นถือว่าเป็นสิ่งสำคัญซึ่งเราควร
จะได้ระลึกกันไว้³⁷

เพราะมองว่าถ้ายิ่งปล่อยให้สังคมดำรงความไม่ยุติธรรมแก่สตรีอยู่ต่อไป
แล้วก็จะสร้างความวุ่นวายให้เกิดขึ้นในสังคม

ความแตกต่างในสภาพทางสังคม เศรษฐกิจการเมืองทำให้เกิดความ
ไม่เป็นธรรมในสังคม จะต้องได้รับการพิจารณาและตลอดจนสิทธิต่าง ๆ
ความเท่าเทียมกันในทางกฎหมายของคนต่างชั้น โอกาสที่จะทำมาหากิน
โอกาสที่จะ เขยิบฐานะของตนทั้งในทางสังคมและทั้งในทางเศรษฐกิจ
ปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคมนี้นี้เป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด ถ้าหากว่าแก้
ไม่ได้ ถ้าหากไม่สามารถจะทำให้ทุกคนในสังคมอยู่ได้ด้วยความรู้สึกว่า
มีความเป็นธรรมแล้ว ในที่สุดก็ต้องวุ่นวาย สังคมก็จะต้องมีการ
แตกแยก ทะเลาะวิวาทหรือในที่สุดถึงใช้กำลังเข้าต่อสู้กัน³⁸

น่าสังเกตว่าได้มีความพยายามของผู้ที่เห็นด้วยกับการเรียกร้องขอแก้ไข
กฎหมายที่จะให้สมาชิกวุฒิสภาที่เป็นสตรีเสนอขอแก้ไขกฎหมายในเรื่องสิทธิสตรีอีก
แรงหนึ่ง³⁹ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นสตรีมี 6 คน คือ นางศิริะ ปัทมาคม,
นางจินดา อังศุโชติ, นางสุนา นิตยสุทธิ, นางพูนศรี สุตบรรทัด, นางสงวน
ศรีมนตรี และนางสมพงษ์ อยู่หุ่น⁴⁰

³⁷ เรื่องเดียวกัน.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า ผ.37 - ผ.44.

³⁹ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม "เข้าร่วมกระแสการต่อสู้เพื่อสิทธิ
สตรี," สยามรัฐ (10 พฤษภาคม 2512).

⁴⁰ สภาสตรีแห่งชาติ, เรื่องสตรีไทย, หน้า 39.

แต่เนื่องจาก สตรีในรัฐสภากลุ่มนี้ เพิ่งได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังไม่มีประสบการณ์เพียงพอและยังเป็นเพียงคะแนนเสียงจำนวนน้อยในสภา เมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชาย ทำให้การเคลื่อนไหวทางด้านรัฐสภาของกลุ่มสตรีไม่อาจประสบผลสำเร็จ

บางทัศนะยังได้เสนอแนะข้อโต้แย้งที่ว่า การแก้ไขกฎหมายอาจจะส่งผลเป็นการทำลายประเพณีที่เห็นว่าชายเป็นช้างเท้าหน้า เป็นผู้นำครอบครัวได้ โดยเสนอทางออกในเรื่องนี้ว่า อาจจะแก้ไขกฎหมายในลักษณะผ่อนปรนได้⁴¹

อย่างไรก็ดี ทัศนะของสังคมทั่วไปที่มีต่อการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรี โดยการขอแก้ไขกฎหมายบางมาตราที่เห็นว่าสตรีไม่ได้รับความยุติธรรมนี้ มีทั้งฝ่ายที่ให้การสนับสนุนเนื่องด้วยเห็นว่าการรณรงค์ของกลุ่มสตรีที่ทำการเคลื่อนไหวนั้น น่าที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ได้ต่อส่วนรวม ทั้งนี้เพราะสตรีก็เป็นประชากรส่วนหนึ่งในสังคม ควรจะได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคมได้ และอีกฝ่ายไม่เห็นด้วยกับการเรียกร้องสิทธิทางกฎหมาย เนื่องจากมองว่าอาจจะส่งผลกระทบต่อความสงบสุขภายในครอบครัวและอาจส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนใหญ่นัก ด้วย และความต้องการที่จะให้เกิดความเสมอภาคเท่าเทียมกันทั้งหญิงและชายเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เนื่องจากขีดจำกัดบางประการดังกล่าวแล้ว และจากความคิดเห็นที่แตกต่างกันนี้เอง เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ข้อเรียกร้องของกลุ่มสตรีประสบความสำเร็จเพียงบางส่วน

⁴¹ คณิง ฉายา, "คำอภิปรายเรื่องสิทธิของสตรีไทย," เนื่องในวันรพี วันที่ 7 สิงหาคม 2512 ณ ห้องประชุมคณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ, หน้า 47.

ทัศนะของคณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

หลังจากมีการยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาลในการเรียกร้องขอแก้ไขกฎหมายของกลุ่มแกนนำสตรีเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2513 ดังกล่าวมาแล้วปรากฏว่าทางคณะกรรมการกฤษฎีกา ผู้รับผิดชอบแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เห็นด้วยกับข้อเสนอ 3 ข้อ⁴² และได้ชี้แจงว่าทำการแก้ไขแล้ว คือ

1. ความยินยอมของสามี ได้บัญญัติเพิ่มเติมให้สิทธิแก่ภรรยาประกอบ "อาชีพ" ที่เคยประกอบอยู่แล้วก่อนสมรสได้ต่อไปโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมของสามี แต่ทางคณะกรรมการฯ เองก็เห็นว่าอาชีพของภรียนั้นต้องไม่เป็นอาชีพที่เสื่อมเสีย ต่อเกียรติหรือชื่อเสียงของสามี
2. เหตุหย่า ได้บัญญัติเพิ่มเติมให้ภริยาสามารถฟ้องหย่าสามีที่ให้ความอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องหญิงอื่นจนภริยาได้ ซึ่งประเด็นนี้ คณะกรรมการฯ ชี้แจงว่า ได้มีการแก้ไขในต้นร่างแล้วตั้งแต่เดือน สิงหาคม 2505
3. ค่าอุปการะเลี้ยงดู ได้ตัดมาตรา 1595 ที่บัญญัติว่า "บุคคลไม่จำเป็นต้องอุปการะเลี้ยงดูผู้อื่น เมื่อตนมีคนอื่น ๆ ไม่สามารถอุปการะเลี้ยงดูได้ โดยไม่ปกภัยแก่การเลี้ยงดูตนเองตามสมควรแก่ฐานะได้" ซึ่งเป็นช่องโหว่ของกฎหมายที่ให้สิทธิการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบค่าอุปการะเลี้ยงดู

เหตุที่ได้มีการแก้ไขกฎหมายบางประการเป็นผลสำเร็จก็เนื่องจากคณะกรรมการฯ ชุดนี้ ตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่พิจารณาแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับหลัก

⁴² "จดหมายชี้แจงของเลขานุการคณะกรรมการพิจารณาชำระสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลงวันที่ 9 พฤษภาคม 2516 ใน สัปดาห์สิงหโลกะ," ประวัติและวิวัฒนาการของการเรียกร้องสิทธิสตรีไทย, หน้า 141-146.

การของสหประชาชาติ จึงมีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ สตรีอยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อทางสมาคมฯยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาลจึงได้รับการสนองตอบ ดังกล่าว

อย่างไรก็ตามข้อเสนออีก 2 ข้อ คือ เรื่องการจดทะเบียนสมรสซ้อน และเรื่องการจัดการทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา ทางคณะกรรมการฯยังไม่เห็นด้วย กับข้อเสนอให้แก้ไขกฎหมายโดยได้ชี้แจงว่า เรื่องการจดทะเบียนสมรส ทำให้มีการ ตรวจสอบทะเบียนกลางนั้น อาจก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี เนื่องจากพระราชบัญญัติ จดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2478 เพิ่งริเริ่มใช้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 เมื่อปี พ.ศ. 2478 ประชาชนทั่วไปยังไม่ทราบถึงความสำคัญของการ จดทะเบียนสมรส อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงที่อยู่และภูมิลำเนา ส่วนใหญ่ประชาชนก็ไม่ได้ แจ้งต่อเจ้าหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้นถ้าหากมีการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยการ จดทะเบียนสมรสให้เข้มงวดและมีการตรวจสอบทะเบียนสมรสมากขึ้นจะส่งผลให้ ประชาชนซึ่งไม่นิยมจดทะเบียนสมรสจะไม่ยอมเสียเวลาคอยการตรวจสอบ และอาจ เกิดปัญหาบุตรนอกสมรสขึ้นได้ ดังนั้น นอกจากจะคำนึงถึงเพียงสิทธิของภริยาแล้ว ก็ควรคำนึงถึงปัญหาสังคมอื่นที่ตามมาด้วย

ส่วนเรื่องการทำนายทรัพย์สินสินบริคคห์นั้นคณะกรรมการฯชี้แจงว่า ต้องมี การแก้ไขระบบทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาทั้งระบบ⁴³ และข้อเสนอที่จะให้สามีหรือ ภริยาแต่ฝ่ายเดียวจำหน่ายหรือทำนิติกรรมใด ๆ อันเกี่ยวกับสินบริคคห์ได้โดยไม่ ต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง นั้นเป็นการขัดกับหลักการที่สามีเป็นผู้จัดการ สินบริคคห์และมาตรา 38 ซึ่งบัญญัติว่า หญิงมีสามีจะกระทำการใดผูกพันสินบริคคห์ ไม่ได้เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากสามี ทั้งนี้ การให้อำนาจสามีจัดการทรัพย์สินบริคคห์ นั้นกฎหมายก็ได้ตั้งเงื่อนไขข้อจำกัดสิทธิของสามีด้วย เช่น มาตรา 1473 ในกา

⁴³ พิชัยศักดิ์ หรยางกูร, อักษรศาสตร์วิจารณ์, หน้า 9.

จำหน่ายสินค้าเดิมของภริยา สามีต้องได้รับความยินยอมจากภริยาก่อน และถ้า
สินบริคณห์นั้นมีเอกสารลงชื่อสามีภรรยา การจำหน่ายสินบริคณห์นั้นต้องมีการลงชื่อ
ด้วยกันทั้งสองคน ซึ่งบทบัญญัตินี้ก็เปิดโอกาสให้ภริยาสามารถคุ้มครองสิทธิของตน
ได้โดยใส่ชื่อของตนในเอกสารของสินบริคณห์⁴⁴

กล่าวโดยสรุป การเรียกร้องสิทธิสตรีในสมัยเผด็จการทหารระบบสฤษดิ์
มีปัจจัยสำคัญมาจากสถานการณ์ภายในประเทศ นั่นคือ ระบบเผด็จการทหารมีส่วน
อย่างสำคัญในการตอกย้ำระบบชายเป็นใหญ่ให้เป็นปึกแผ่นแน่นหนาในสังคมไทย
ด้วยการจำกัดสิทธิและบทบาทของประชาชน ผู้ขาดอำนาจการปกครองด้วยอำนาจ
ของรัฐ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาย และจากการที่รัฐบาลนำประเทศเข้าสู่สงครามอินโดจีน
อันเป็นปัจจัยสำคัญของการขยายตัวของการค้าประเวณีในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งทำให้
คุณค่าความเป็นมนุษย์และสภาพของสตรีตกต่ำลงเรื่อย ๆ ระบบเผด็จการทหาร
เป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาความเสมอภาคระหว่างเพศ⁴⁵

อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีในสมัยเผด็จการทหาร
ระบบสฤษดิ์มีลักษณะการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองขณะนั้น
กล่าวคือในสถานการณ์ทางการเมืองที่เข้มงวดของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
ระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 นั้น การเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีฝ่ายเสรีนิยมจะ
ออกมาในลักษณะเป็นงานด้านการให้บริการ ช่วยเหลือสตรีผู้เดือดร้อน โดย
ให้คำแนะนำปรึกษาด้านกฎหมาย และการเผยแพร่ความรู้เรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
ข้องกับสตรี อีกทั้งสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงแกนนำสำคัญในการเคลื่อนไหว

⁴⁴ สุภัทรา สงหลกะ, สิทธิสตรี: ประวัติและวิวัฒนาการของการเรียกร้องสิทธิสตรีไทย, หน้า 145.

⁴⁵ มาลี พงษ์พงศ์าวลี, สตรีกับกฎหมาย, หน้า 12-16.

เรียกร้องสิทธิสตรีในสมัยฟื้นฟูประเทศหลังสงครามดังกล่าวมาแล้ว ได้เงยบहाยไป คงปรากฏแต่การเคลื่อนไหวของสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย และได้กลายเป็น หัวหอกสำคัญในการเรียกร้องสิทธิสตรีเพื่อขอแก้ไขกฎหมายตามแนวคิดความเสมอภาคระหว่างเพศ ส่วนการเคลื่อนไหวของแนวคิดสังคมนิยมก็ไม่ปรากฏการ เคลื่อนไหวเผยแพร่แนวความคิดอย่างชัดเจนออกมา ด้วยนโยบายการควบคุมกิจกรรม ของประชาชนอย่างเข้มงวดของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์นั่นเอง

ต่อมาเมื่อสถานการณ์ทางการเมืองเริ่มคลี่คลายขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร พ.ศ. 2506-2515 นั้น การเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีของกลุ่ม เสรีนิยม เริ่มมีบทบาทชัดเจนและคึกคักขึ้นโดยมีการพิจารณากฎหมายที่จำกัดสิทธิสตรี แล้วยื่นข้อเสนอให้รัฐบาลพิจารณา ซึ่งมีประเด็นที่สำคัญ 5 ข้อ คือ การจดทะเบียนสมรส ความยินยอมของสามีในการประกอบอาชีพ ทรัพย์สินระหว่างสามี ภรรยา เหตุหย่า และค่าอุปการะเลี้ยงดูดังกล่าวแล้ว โดยมีวิธีการเคลื่อนไหวหาเสียงสนับสนุนจากสตรี ประชาชนทั่วไป และสื่อมวลชนต่าง ๆ พร้อมกับได้มีการเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมาย และการเคลื่อนไหวดังกล่าว ซึ่งการเคลื่อนไหวของกลุ่ม เสรีนิยมได้รับปฏิกริยาตอบสนองจากสังคมทั่วไปทั้งที่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย

ในขณะที่การเคลื่อนไหวของฝ่ายเสรีนิยมเริ่มคึกคักขึ้น การเคลื่อนไหว ของฝ่ายสังคมนิยมยังไม่โดดเด่นนักในสมัยนี้ ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเคลื่อนไหวโดย การเผยแพร่แนวความคิดผ่านทางข้อเขียนหนังสือเป็นส่วนใหญ่ ความสนใจของ สตรีต่อแนวความคิดสังคมนิยมและการดำเนินงานเพื่อเรียกร้องสิทธิสตรีและความ เสมอภาคระหว่างเพศยังไม่ปรากฏชัดเจน แต่กระแสความคิดสังคมนิยมเริ่ม ขยายวงกว้างในกลุ่มปัญญาชนหลังจากสถานการณ์ทางการเมืองมีลักษณะ ประชาธิปไตยแบ่งบานในเวลาต่อมา